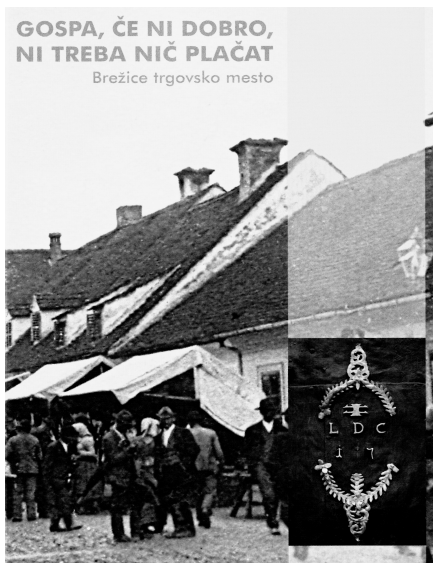

JOŽE ŠKOFLJANEC (UR.): Gospa, če ni dobro, ni treba nič plačat: Brežice, trgovsko mesto;

Društvo za oživitve mesta Brežice, Brežice: Zavod Neviodunum (Brežiške študije; 3), Krško 2009, 391 str.

Obsežen zbornik tretje številke Brežiških študij nam z domiselnim naslovom zgovorno namigne, da ponuja vsebino o pomembni dejavnosti v Brežicah, v mestu, ki se je razvilo na stičišču trgovskih poti. V zborniku znanstvenih razprav je največji poudarek namenjen predstavitvi trgovine in trgovanja skozi čas v mestu, ki meji na sosednjo Hrvaško.

V uvodu je urednik Jože Škofljanc zapisal: »Enajst recenziranih prispevkov štirinajstih avtorjev ne opisuje le vpetosti Brežic v trgovske poti, pač pa odgrinja tančico življenj posameznikov, ki jim je trgovina predstavljala temeljni ali dopolnilni vir za služka.«

Prva razprava prikaže najnovejša odkritja najstarejših obdobij, ki so bila do arheoloških izkopavanj v zadnjih letih skrita pod mestnim tlakom. Arheologi Slobodan Olič, mag. Uroš Bavec in mag. Alenka Jovanovič so med najpomembnejše rezultate arheoloških izkopavanj uvrstili doslej neznane sledove prazgodovinskih in rimskodobnih poselitev prostora in opozorili na unikatnost nekaterih predmetov, ki bi si zaslužili stalno muzejsko predstavitev.

Zgodovinar dr. Miha Kosi je odstrl pogled v srednjeveško podobo Brežic, ki so jih ustanovili salzburški nadškofje na njihovem velikem zemljiškem gospodstvu ob državni meji. Naselbina je bila prvič ome-

njena leta 1241, združevala je strateške, upravne, sodne in trgovske funkcije. Mesto je bilo eno najmanjših slovenskih srednjeveških mest, saj je imelo po podatkih iz urbarja okoli leta 1526 znotraj obzidja le okrog 50 hiš. Med prebivalci so bili: krojač, dva kovača, tesarja, krznarja, čevljarja, lončarja, tkalca, kramarja, sitarja in kamnoseka. V zgodovini mesta je bila pomembna tranzitna trgovina čez mejo proti Zagrebu. Iz te smeri je prihajalo blago, namenjeno v Benetke in Nemčijo (vosek, kože, krzno, med, govedo, svinje), v obratni smeri pa tkanine, začimbe in dišave, železo in železni izdelki, slaniki, les, sol in vino. Poleg tovarnih vozov je bil pomemben rečni promet po Savi.

Doc. dr. Matevž Košir je posebno pozornost v študiji namenil brežiškemu sredstveninskemu uradu in ga primerjal še z nekaterimi drugimi uradi. Sredstvenina je bil posredni davek na trgovsko blago, ki so ga na cestnih in vodnih poteh pobirali deželni stanovi. Na podlagi izvornih arhivskih dokumentov prikaže natančno določeno organiziranost, vsebino delovanja in prihodke uradov, ki so na pomembnosti pridobili v 17. stoletju.

Najbolj znano brežiško trgovsko družino del Cott je predstavil mag. Bojan Cvelfar. Začetek bogate in pomembne zgodbe sega v leto 1781, ko je Leonhardt del Cott v Brežicah odprl trgovino, sledili so mu nasledniki do pravnuka Carla del Cotta, ki se je bolj posvetil vinogradništvu, trgovino pa je pred prvo svetovno vojno oddal v najem in tako končal bogato trgovsko družinsko tradicijo. O široko razvejanih poslovno-trgovskih stikih priča tudi spominska knjiga iz leta 1881 takratnega lastnika Gustava del Cotta, ki je nastala ob svečanem praznovanju 100. obletnice obstoja trgovine. Vanjo je lastnik povezal pomembnejše listine in čestitke, ki so mu jih poslali prijatelji in poslovni partnerji.

Brežice so bile zaradi svoje lege ob glavnih prometnicah in zgodaj pridobljenega statusa mesta pomembno sejmsko in trgovsko središče. Zgodovinar Mitja Sunčič je z analizo ohranjenih arhivskih virov prikazal sejmsko življenje v Brežicah v 19. in v prvi

polovici 20. stoletja. Sejmsko življenje ni poznalo deželnih meja, tako so v Brežicah živahno trgovali prebivalci iz nekdanjih dežel Štajerske in Kranjske ter iz sosednjih hrvaških krajev. Predstavljeni so živinski, lesni in kramarski sejmi ter za kmečko prebivalstvo najpomembnejši živinski sejm, še zlasti prašičji. Pravila delovanja in ravnanja na sejmu so določali sejmski redi.

Dr. Borut Batagelj je rekonstruiral trgovsko mrežo posameznikov in podjetij v Brežicah med obema svetovnima vojnama. Poleg dragocenega popisa, ki v abecednem seznamu trgovcev in trgovk oziroma trgovin prinaša temeljne podatke o posamezni trgovini, je opozoril, da je ob prikazu trgovske dejavnosti potrebna povezava tako širše gospodarske zgodovine kot prepleta elementov kulturne, nacionalne, politične, pravne zgodovine, zgodovine urbanizacije, statistike, historične antropologije, idr.

»Vetrnih kupčij ne sklepamo«, je ena od trditev, nastalih v zgodbi, povezani s prodajo oziroma z nakupom železniških pragov, ki je zaradi zapletov pristala v sodnem postopku. Mag. Metka Bukošek je v prispevku predstavila zakonitost poslovanja trgovin in spore, ki so jih reševali pred trgovskimi sodišči. Z izborom zanimivih primerov iz obsežnega arhiva trgovskega sodišča pa je zajela tudi trgovski duh določene časa.

V študiji o cerkvenih procesijah na glavni brežiški mestni oziroma tržni ulici je doc. dr. Mateja Habinc podrobno popisala štiri procesije: velikonočno oziroma vstajenjsko procesijo, procesijo križevega oziroma križnega tedna, procesijo svetega Rešnjega telesa in roženvenške procesije. Spoznamo, kaj se je ob procesijah dogajalo, kje so potekale, kdo jih je organiziral in kdo se jih je udeleževal. Avtorico je zanimalo tudi spreminjanje prostora, po katerem so se procesije gibale, in njihov pomen ter vloga za ljudi in lokalno skupnost vse do let po drugi svetovni vojni, ko so se z ustavno ločitvijo države od Cerkev procesije kot verski dogodki vse bolj umikale iz javnih prostorov.

Nekaj odgovorov na vprašanje, kje in kako so trgovci pridobivali izobrazbo, sta v

* Mag. Marjetka Balkovec Debevec, univ. dipl. etnol. in prof. zgod., muzejska svetovalka, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, Plečnikov trg 1, E-pošta: marjetka.balkovec@guest.arnes.si

članku o brežiški trgovski šoli skozi čas podali etnologinji in kulturni antropologinji Alenka Černelič Krošelj in Anita Radkovič. Zgodovinskim, statističnim, organizacijskim podatkom sta dodali dragocene podatke iz življenja trgovske šole skozi učiteljske oči na eni strani in skozi dijaške na drugi. Po spominih treh učiteljic omenjene šole se v prispevku riše podoba o delovanju šole ter o medosebnih odnosih med sodelavci in odnosi z dijaki, ki so bili v preteklosti »bolj preprosti, predvsem delovni in ubogljivik«. Na drugi strani pa zaživijo še tri spomske zgodbe nekdanjih dijakov trgovske šole Brežice iz različnih obdobj njene delovanja.

Arhitekt Karel Filipčič je zborniku prispeval prikaz urbanističnega razvoja Brežic, Tržne ulice in prometa v drugi polovici 20. stoletja. Ob tem je opisal postopno premeščanje zelo pomembne trgovske funkcije iz starega mestnega jedra v predel, bližje stanovanjskim naseljem in glavnim prometnim tokovom.

V raziskavi etnologinje dr. Ivanke Počkar se bo verjetno marsikdo prvič seznanil z življenjem in delom brežiških kólnarjev, moških, ki so lovili in nabirali naplavljen premog v Savi pri Brežicah. Ime so dobili po narečni izpeljanki besede za premog – *kóln*. *Kólnarji* so v obdobju od začetka 20. stoletja do okoli leta 1958 iz Save in z njenih

obrežij nabrali na deset tisoče ton savskega premoga. Prodaja tega premoga je bila pomemben vir zaslužka za mnoge družine. V prispevku je prikazan ta poseben način življenja z reko Savo, opisani so pripomočki za delo, odnosi med delavci, trgovanje. Slikovito predstavo opisom dela *kólnarjev* dodajajo še risbe Mitje de Gleria.

Znanstveni sestavki Brežiških študij 3 prinašajo pomembne obravnave za bogatenje spoznanj lokalne zgodovine, a so hkrati še veliko več, ponujajo možnost primerjav trgovske dejavnosti z drugimi mesti in jih lahko uvrščamo v del mozaika celovite zgodbe razvoja trgovine in trgovanja na Slovenskem.

SONJA SIBILA LEBE: Kulturna dediščina in lokalne tradicije kot temelj turistične ponudbe podeželja; Ekonomsko-poslovna fakulteta, Maribor 2008, 270 str.

Monografija Sonje Sibile Lebe *Kulturna dediščina in lokalne tradicije kot temelj turistične ponudbe podeželja* je med prvimi knjižnimi deli, ki se lotevajo celostnega pristopa k razvoju kulturnega turizma na podeželju. Avtorica je na podlagi večletnih nacionalnih in mednarodnih izkušenj na področju kulturnega turizma izdala monografijo, ki je koristna tako za znanstveno in raziskovalno delo kot tudi za vse tiste, ki

v Sloveniji delujemo na področju razvoja kulturnega turizma.

V prvem in drugem poglavju avtorica opredeli turizem kot najizrazitejši sociološki pojav drugega tisočletja in poda definicije kulturnega turizma, ciljne skupine, pomen kulturnega turizma, motive za kulturno-turistična potovanja in vrste kulturnih turističnih potovanj. Kratek pregled zgodovine turizma in kulturno-turističnih potovanj pokaže, da podeželje v Sloveniji v preteklosti ni bilo naklonjeno kulturnemu turizmu, zato je danes skoraj nemogoče govoriti o »tipičnih« gradnjah na območju posameznih regij. Šele v zadnjih letih je opaziti spremembe, saj mnogi gostinci, ponudniki nastanitve in drugi prepoznajo kulturo kot pomemben dejavnik turistične ponudbe. Avtorica v nadaljevanju predstavi pojem kulturnega turizma in njegove razpoznavne značilnosti, kjer je poglobljeno poznati dejstvo, da kultura niso le umetniške stvaritve in da kulturne dobrine same po sebi še niso kulturno-turistični produkt. Kulturno-turistično ponudbo je tako treba, če skrčim vsebino prvih dveh poglavij, oblikovati glede na specifične območja, želja in pričakovanj ciljnih skupin ter vrsto potovanj, za katere se uporabniki odločajo.

V tretjem poglavju avtorica opiše model destinacijskega managementa, primerne-

ga za podeželje. V prvem sklopu predstavi pojem destinacije kot celostnega sistema, management destinacije in opredelitev njegovih nalog ter posebnosti organizacije in družbe destinacijskega marketinga in managementa. Dotakne se tudi življenjskega cikla turistične destinacije in nujnosti inoviranja ter opredeli trajnostni razvoj in njegov pomen za konkurenčnost turistične destinacije. V nadaljevanju osvetli tudi pojme podeželske destinacije, vloge podjetništva v destinaciji, ključne kompetence turistične destinacije. Sledita poglavji o mrežnem managementu kot inovaciji pri upravljanju destinacije in obravnava vzpostavitve mrežnega destinacijskega managementa.

Raziskovalni del je avtorica opravila na skrajnem severovzhodu Slovenije, na območju Goriškega, ki je bilo leta 2003 razglašeno za zavarovano območje z imenom Krajinski park Goriško. Razteza se na območju 11 občin, na območju živi okrog 25.000 ljudi. Avtorica je obširno raziskavo razdelila na štiri faze: zbiranje informacij in literature; določitev obsega in načina izvajanja raziskave; analiza podatkov; izdelava predloga in priporočil kot sinteze ugotovitve raziskave. Na podlagi izčrpane raziskave in analize je bil postavljen osnovni cilj raziskave, in sicer določiti in testirati ključne parametre in področja delovanja

* Andrej Šumer, univ. dipl. etnol. in kult. antropol., Regionalni center za razvoj d. o. o. 1410 Zagorje ob Savi, Podvine 36, E-naslov: andrej.sumer@si.cx